85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ

Доц. д-р Силвия Топлева[1]

Резюме: *Дигитализацията и високите технологии променят необратимо съвременния икономически ред и стопанските отношения. Наред с разширените възможности на бизнес пространството на добавената стойност и иновационната проактивност, технологичната революция на Индустрия 4.0 задълбочава социално-икономическите неравенства и обостря проблема за справедливостта.*

Ключови думи: *дигитализация, справедливост, добавена стойност, иновации, неравенство*

JEL: **D20; Q10; O33**

DIGITALIZATION AND SOCIO-ECONOMIC JUSTICE - CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Assoc. Prof. Silviya Topleva, PhD

Abstract: *Digitalization and high technology are irreversibly changing the modern economic order and economic relations. Along with the expanded opportunities of the value added business space and innovative proactivity, the technological revolution of Industry 4.0 deepens socio-economic inequalities and exacerbates the problem of justice.*

Key words*: digitalization, justice, value added, innovation, inequality*

JEL: D20; Q10; O33

1. **Въведение**

Човечеството днес обитава високотехнологичната среда на информационните и комуникационните технологии. Отвъд мултимедийния ефект на високите технологии прозира изграждането на изцяло нова система на обществена и икономическа организация. Тя се основава на революцията на знанието, информацията, алгоритмите и иновациите. Те форматират дигиталната икономика на информационното общество, с неговите противоречия и конфликти.

Непрестанният устрем към иновации и геният на хуманистичното съзидание постепенно отвеждат човечеството в измеренията на Третата и Четвъртата индустриални революции, базирани на производителното приложение на информационните и комуникационни технологии, които еволюират в всеобхватна дигитализация и стремеж към генериране на висока

[1] topleva@uft-plovdiv.bg, Университет по хранителни технологии - Пловдив

добавена стойност. Източник на фундаменталната иновационна технологична промяна е Интернет. В световен план потребителите на глобалната мрежа са около 5 168 780 607 (Internet World Stats, 2021). Потреблението на Интернет в ЕС постоянно нараства, като през 2020 г. 85% от европейците сърфират поне веднъж седмично в мрежата. В България, делът на населението в тази категория е 95%. Същевременно намалява делът на хората, които никога не са използвали Интернет – 9% за ЕС. Най-широк набор от онлайн дейност извършват гражданите на Финландия, Швеция, Нидерландия и Дания (Digital Economy and Society Index (DESI) 2020 Use of internet services).

Съвременните икономически, производствени и обществени системи в различна степен интернализират своята дейност технологичния напредък, свързан с натрупването на знания и по-висшите нива на комплексност на информацията и системите за нейната организация, внедряване и приложение. Информационализмът трансформира стопанската практика, производствените технологии и икономическите отношения, като същевременно обостря проблемите на социално-икономическата справедливост.

Целта на настоящия доклад е да очертае контурите на социално-икономическите неравенства и проблемите на справедливостта в епохата на дигитализацията, добавената стойност и високотехнологичните иновации.

2. **Ареали на неравенствата и справедливостта в дигиталната среда**

Развитието на информационните и комуникационните технологии е двигател на иновациите, добавената стойност, ефикасността и по-високата ефективност. Дигитализацията на частния и публичния сектор се превръща в източник на нова висококвалифицирана трудова заетост, богатство и растеж. Дигитализацията извежда неравенството в развитието между хората и страните на нова плоскост. Достъпът до нови технологии, внедряването им в производствения процес и тяхното ефективно приложение маркират линията на социалното и глобално разделение.

Ползите на дигиталните технологии са съпътствани с нови вълни на социално разслоение, неравенство и напрежение. В световен план креативната творческа и високотехнологична дейност по разработката и създаването на иновативните продукти е съсредоточена в няколко водещи икономики, като САЩ, Япония, Германия, Китай и Южна Корея. В най-схематичен вид, останалият свят е пазар за високотехнологичните продукти. Качеството на живот се подобрява във всички страни, но разпределението на печалбите се отличава с висока неравномерност. Същевременно, интензифицирането на дигитализацията трансформира професионалната структура на постиндустриалната икономика. Дифузията на приложението на дигиталните технологии съдържа в себе си потенциал да изтласка реди-

ца професии в сферата на услугите (Рос, 2017).[2] От друга страна, високата степен на интеграция чрез информационните и комуникационни технологии, изразена в дигиталните приложения, позволява внедряване на свободата на транзакциите и пазарните принципи в редица държави по света.[3] Неравенството, обусловено от процеса на технологичното новаторство и уменията за производителното внедряване на продуктите му, се компенсира от относително улесненото изграждане на дигиталната инфраструктура. Дигиталните технологии биха могли да преодоляват зависимостта на линейното развитие в стопанския прогрес на човечеството.

Дигитализацията има различни проявления в различните страни в зависимост от историческия път, културата и институциите. В своята класическа статия М. Абрамович (1986) обосновава значението на т.нар. „социална способност“, за постигането на устойчив, висок и равномерен икономически растеж. Социалните способности в контекста на дигиталната среда могат да се идентифицират с технологичната компетентност, която е свързана основно със сферата на образованието, но нейните измерения обхващат и политическите, търговските, индустриалните и финансовите институции (Abramovitz, 1986, p.388).

Технологичният капацитет и способността за генериране на знания са основни конкурентни предимства на фирмите, организациите и страните. В този ред на мисли географията на високите технологии следва да оказва огромно въздействие върху глобалната икономика и нейната мрежова структура. В световен план се наблюдава концентрация на науката и технологиите в няколко държави от ОИСР. Тази структура на технологичното разпределение на познанията и иновациите маркира новото йерархично разделение на труда между отделните страни. Разделителната линия между страните позиционира най-напредналите и иновативни икономики, като създатели на технологично знание, функциониращо в условията на информационна икономика, а останалите страни – като технологично зависими икономики. По този начин, ареалите на неравенството и справедливостта в дигиталната среда обхващат международното разделение на труда, националната поляризация и междугруповото социално разслоение.

Изграждането на адекватна технологична инфраструктура и образователна система интензифицира процесите на глобално разпределение на информационните технологии в селективен модел на включване и изключ-

[2] Например, в дигитализацията на банковата сфера, банкоматите, които навлизат през 60-те години на XX в. в развитите индустриални страни, и онлайн банкирането от края на 90-те години на XX в. постепенно изместват банковите касиери. Голяма част от дейността на туристическите агенции се извършва ефективно от популярни ваканционни сайтове за резервации в Интернет.

[3] Широкото разпространение на мобилните телефони позволява на хората от редица изостанали райони в Африка и Югоизточна Азия да получават здравни услуги, да бъдат финансово независими и да бъдат пълноценни граждани (Рос, 2017).

ване. „Накратко, глобалната икономика се характеризира с фундаментална асиметрия между страните от гледна точка на тяхното ниво на интеграция, конкурентен потенциал и дял в печалбите от икономическия растеж“ (Кастелс, 2004, стр. 136). Това е резултат от нарастващата сегментация в технологичната включеност и изключеност на страните в глобалните мрежи и вериги за създаване и доставка на добавена стойност. „Новата икономика засяга всекиго и навсякъде, но тя е едновременно включваща и елиминираща, като границите на включване варират за всяко общество в зависимост от институциите и политиката“ (Кастелс, 2004, стр. 163).

Приложението на дигиталните технологии се простира от търговията през образованието и здравеопазването до политическото участие. В тази среда на преден план излизат дигиталните способности на хората, в основата на които са достъпа и уменията за работа във високотехнологичната информационна среда. В основата на тези умения е технологичната способност. Тя представлява способност за трансформиране на знанията и информационните технологии в полезни продукти и услуги. Технологичната способност е основата на икономическия растеж и неравенството в условията на Индустрия 4.0.

Технологичната способност характеризира организациите и секторите в икономиката, като представлява съвкупен израз на индивидуалните знания, умения и креативност. Тя е свързана с качествените характеристики на човешкия капитал в икономиката, производителното приложение на информационните и комуникационните технологии, ефективно възползване от възможностите на технологичния трансфер, образователните институции, научно-изследователските центрове, състоянието на околната среда, традициите, обичайте и др. В структурата на технологичната способност се преплитат индивидуални умения, обучение, опит и даровитост, институции, които обединяват индивидуалните знания, и общи цели, свързани с мотивацията за съзидание (Enos, 1977). Технологичната способност е свързана с иновационната активност и произтичащата от нея конкурентоспособност и производителност.

В ерата на дигиталната икономика корпоративният растеж се утвърждава като функция от разширяването на технологичните способности на компаниите да предоставят продукти с нарастваща добавена стойност. Икономическият модел на добавената стойност акцентира върху клиента и портфолиото на неговите потребности, което е свързано с трансформации в стратегическата ориентация на компаниите и в процесното и проектното осъществяване на дейността им (Alexieva et al., 2018; Kulova, 2020). Развитието на малките фирми във високотехнологичната иновационна среда на дигиталната икономика е особено зависимо от уменията им за трансфериране на знания чрез участието в различни консорциуми (Bichurova, 2019). Така, стимулирането на технологичната способност на компониите в дигиталната ера се оказва ключов фактор за растеж и намаляване на структурните и функционални дисбаланси.

Липсата на компетентност и невъзможността за възползване от предимствата на информационните технологии дефинират социалното изключване в ерата на дигитализация. Липсата на дигитални умения лишава индивидите от качествено образование, развитие на потенциала, пълноценна, продуктивна и ефективна професионална реализация. Липсата на дигитални способности очертава линията на бедността в социалната среда на информационната икономика. Дигиталната некомпетентност, съчетана с ниската квалификация, ниските доходи и традиционната социална изключеност, мултиплицира бедността.

Дигитализацията засилва проявите на неравенство. ДиМаджио и Харджитай дефинират пет измерения на дигиталното неравенство, а именно електронно оборудване, самостоятелна употреба, умения, социална подкрепа и цел на използването на Интернет (DiMaggio and Hargittai, 2001). Фактори за наличието на дигитално неравенство са още доверието и позитивното отношение към новите технологии (Рос, 2017). Дефицитите в технологичната способност засягат не само индивидите, но и организациите. Технологичната революция прокарва линията на разделение в бизнес структурите. Фокусът на бедността тук е липсата на достъп и умения за внедряване и прилагане на новите технологии, високи разходи, ниска производителност и неефективност. Дигитализацията преформатира социалната структура на обществото и разширява дела на хората и групите, застрашени от социално-икономическо изключване и бедност.

Може да се обобщи, че ареалите на социално-икономическите неравенства и справедливост в дигиталната среда на иновациите и добавената стойност се простират на международно и национално равнище, като обхващат макро- и микроструктурата на технологичната способност на нациите и групите.

3. Възможности за намаляване на неравенствата и повишаване на справедливостта в дигиталната ера

Съизмерването на социално-икономическата справедливост в епохата на дигитализация със знанията, уменията и възможностите за създаване и прилагане на иновативни технологични решения, я асоциира с развитието на технологичната способност. Това налага усилията на публичните и частните структури да бъдат фокусирани в повишаване на дигиталната грамотност на хората в сферата на производството, търговията, образованието, здравеопазването, банковото дело, културата, личните взаимоотношения, изявата на личността. Достъпът и съзидателната употреба на интернет са първостепенно условие за социално и икономическо развитие в света на дигитализацията. Наред с това, справедливостта се свързва и с повишените изисквания за безопасност и сигурност на прилаганите технологии. Дигиталната безопасност е от особено значение за децата и групите, застрашени от дигитална изключеност.

Дигиталните технологии разширяват възможностите за включване и участие на по-широк кръг хора в социалния и икономически живот на общността. Разпространението на ползите от дигитализацията се затруднява от необходимостта за наличие на високоспециализирани знания и умения. Дигиталната неграмотност е основната бариера пред повишаването на производителността, ефективността и растежа.

Източникът за намаляване на дигиталните неравенства е технологично-ориентираното образование (Grant and Eynon, 2017). Разширяването на достъпа до съвременните информационни и комуникационни технологии приобщава по-широки слоеве от населението към дигиталната среда.

Традиционно се приема, че справедливостта е приоритет на публичния сектор. Постигането на икономическа справедливост в дигиталната среда, обаче, изисква по-засилена роля на частния сектор. Подобряването на производителността, рентабилността и ефективността на бизнес организациите е функция от дигиталните компетенции на обществото. Липсата на специализирани знания и умения възпрепятства иновационната активност на фирмите, ефективността на производствения процес и реализацията на продукта. Частните структури са директно заинтересовани от повишаването на технологичната способност на индивидите и групите. Основната функция на бизнеса е производството и дистрибуцията на полезни продукти, а не обучението и формирането на специализирани знания. Необходимостта от изграждането и усъвършенстването на технологичния капацитет на човешкия капитал стимулира формирането на мрежови и клъстерни партньорства на образователни, научноизследователски, граждански и бизнес структури.

Може да се обобщи, че високотехнологичната дигитална среда, фокусирана върху знанията, уменията и иновационната проактивност, предопределя линията на социалното и икономическото неравенство да се отразява в технологичната способност на хората, компаниите и обществата. Преодоляването на социално-икономическите дисбаланси, породени от дефицитите в технологичните способности е функция от интегрираните публични и частни усилия. Мрежовата структура на дигиталната икономика обуславя водещата роля на частния сектор в този процес.

4. Заключение

В продължение на десетилетия, стремежът на технологичните иновации е да спомогнат за съкращаване на разходите и осъществяване на икономии на труд. Целта на иновационната активност в дигиталната икономика е повишаването на качеството, производителността и добавената стойност за заинтересованите страни. Иновационната среда олицетворява мрежовата архитектурата на публично-частното сътрудничество по създаването на добавена стойност в дигиталната икономика. Мрежовата среда осигурява комуникационната връзка между учените, изследователите, експертите, публичните институции, бизнес структурите и обществеността.

Социалните условия на поява на иновацията и приложението ѝ взаимно се проникват, влияят и трансформират в кръговрата на социално-икономическите неравенства и справедливостта в дигиталната ера. Технологичната способност, като основен фактор на справедливостта в дигиталната среда е резултат на познания, дадена институционална и индустриална среда, умения за дефиниране и разрешаване на технически проблеми, постигане на разходна, производителна и адаптивна ефективност, мрежово участие на производители и/или потребители, кумулативно предаване на знания чрез използване и реализация на иновацията. Така, предизвикателствата с неравенствата и справедливостта са свързани с технологичната способност на нациите, групите, фирмите и отделните хора. Възможностите за преодоляване на противоречията са закодирани в мрежовата структура на дигиталното общество, здраво скрепена в клъстерните консорциуми на публични и частни агенти.

Намаляването на неравенствата и повишаването на справедливостта в глобалната дигитална икономика чрез повишаването на технологичните способности на заинтересованите и уязвимите групи отвежда към постигането на по-висока добавена стойност и благосъстояние в дигиталната епоха.

Използвани източници

Кастелс, М. (2004). Възходът на мрежовото обществото, изд. „ЛИК“, С.

Рос, А. (2017). Индустриите на бъдещето. НСМ Медия, С.

Abramovitz, M. (1986). Catching Up, Forging Ahead, and Falling Behind., in: The Journal of Economic History, vol. 46, pp. 385 – 406

Alexieva, V., Teneva, T. and Yordanova, P. (2018) Survey of How Process Modeling Works in the Bulgarian Organizations, International Conference on High Technology for Sustainable Development, HiTech 2018 – Proceedings, DOI: 10.1109/HiTech.2018.8566320

Bichurova, I. (2019). Innovative ability of small and medium-sized enterprises, International Journal Knowledge, Scientific Papers, Vol.31.1., June 2019, IKM-Skopje, pp.173-180

Digital Economy and Society Index (DESI), https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi

DiMaggio, P. and Hargittai,E. (2001). From the 'Digital Divide' to 'Digital Inequality': Studying Internet Use as Penetration Increases. Working Paper Series, 15, Center for Arts and Cultural Policy Studies

Enos, J.L. (1977). More (or Less) on the Choice of Technique, with a Contemporary Example. Seoul National University Economic Review (December 1977), pp. 177-199 Grant and Eynon, 2017

Internet World Stats, https://www.internetworldstats.com/

Kulova, I. (2020). Methodology for Building System Processes in Companies for Successful International Business, International scientific journal „Internauka“. Series: „Economic Sciences“.2020. №12. pp. 9-14. https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-12-6791